

CZÉBELY LAJOS

BARANGOLÁS A VISKI REFORMÁTUS TEMETŐBEN

A viski temető az északi kapuból

A viski református temetőnek két bejárata van: az északi és a déli. Látogatásunkat az északi kaputól kezdjük, melyen belépve, a főúttól jobbra egy kényelmes út vezet a régi sírkertbe. Az út bal oldalán a negyedik sorban nyugat felé egy gúlában végződő vasból öntött síremlék tűnik szemünkbe. Felirata egyszerű: **Géressy László (1804–1870)**. A viski református egyházat 1834–1870 között szolgáló lelkészeiről van szó, aki a reformkor szellemét őrizte és oltotta bele a viskiekbe egyéb múlthatatlan érdemei mellett. Fia, Géressy Kálmán jogakadémiai tanár, történész, színháztörténész volt Debrecenben. A síremlék bal oldalán fehér márványkő a következő felirat-

tal: **Géressy Lászlóné Lugossy Júliánna** 1814-1891. Róla azt kell tudnunk, hogy a felsőbányai prédikátor, Lugossy József (a híres orientalista, Lugossy László testvére) leánya volt.

Még ebben a sorban nyugat felé hatalmas szürke márványoszlop emelkedik **Székelyhid József** Visk város volt főjegyzője 1839-1897 és neje **Derczeny Júliánna** 1852-1887 felirattal. Egy sír kihagyása után, fekete márványsíremléken a következő felirat áll: A. B. F. R. A./ Itt nyugszik/ **Csomár Géza**/ ref. lelkipásztor/ 1910-1977/ „Mert nekem mind életemben, / mind halálomban nyereségem a Krisztus.” Fil. 1: 21

Csomár Géza Tiszteletes úr Forgon Pál (a későbbi püspök) elhurcolása után lett viski lelkész, és 26 évig szolgált a gyülekezetet.

Hagyományos viski férfi és női fejfa

Egy sorral északra egy kettévált fekete márvány síremléket találunk, felirata: *Itt nyugszik Peleskey Sándor lelkipásztor neje **Horváth Berta** élt 24 évet meghalt 1918. dec. 7-én. Annak a Peleskey Sándornak (1887-1958) a felesége nyugszik itt, aki 16 évig szolgált Viskén, ő írta meg a viski református egyház történetét, a csehek üldözték el. A Szatmár megyei Ombódon halt meg 1958-ban.*

Ha tovább lépünk ezen a soron nyugat felé, **Tusa Menyhért** (1885-1943) és neje, **Biki Juliska** (1887-1926) közös márványsíremlékéhez érünk.

Tusa tiszteletes úr 18 évig szolgálta hűséggel a gyülekezetet a cseh rendszer idején. Fiuk, Sándor a Gáti Középiskola tanítója volt sokáig.

A papok sírhelyeitől elbúcsúzva az összekötő út végén egy sudár fenyő és egy almafa között messziről látható egy műalkotás, Stec Miklósnak, Ukrajna érdekes népművészeinek munkája, amely méltó emlék **Balázs István** viski fafaragó számára. A magyar népi motívumokkal gazdagon díszített gyönyörű síremléket a következő szöveg értelmezi:

A. B. F. R. A.

Itt nyugszik Balázs István
fafaragó-tanár
1948. VI. 18. – 2012. X. 23.

Hazát nem cserél az ember,
amiként arcot sem.
Mindkettőt őseink hagyták ránk
s a hűség kötelez.

Sinkovits Imre

Balázs István síremléke (Stec Miklós alkotása)

Ettől a remekműtől néhány lépéssel keletre található a Burez család sírhantjai, közöttük **Burez Bálint** (1884–1974) községi bíró, viski gazdálkodó. Az első világháború idején, 1914-ben vonult be

katonai szolgálatra, az összeomláskor mint őrmester szerelt le. A szerb, orosz és olasz hadszíntéren küzdött. Megsebesült. Számos kitüntetéssel ismerték el hősiességét. A nagy- és a kisezüst éremmel József királyi főherceg mint hadseregpárancsnok személyesen tüntette ki. A Trianon utáni cseh hatalom, mint a rendszer számára megbízhatatlant, magyarsága miatt megfosztotta a bírói és az *erdőbirtokossági* elnöki tisztétől. Ennek ellenére a község polgárai több ízben megválasztották községi bírónak. Mindvégig a visszacsatolás ügyét szolgálta. Hűségéért a visszacsatolás után a magyar vezetéstől birtokot kapott Baranyában. Az 1944-es hadi helyzet, a Jugoszláv Népfelszabadító Hadsereg katonáinak és partizánjainak kegyetlenkedése azonban hazakényszerítette. Családjával szekérral tették meg a nehéz utat, ez a felesége életébe került. Bezdanban temették el, mai napig ott nyugszik. Itthon épp a szovjet hatóság bosszúhadjárata tartott azok ellen, akik a magyar rendszerben valamilyen

állami hivatalt vállaltak. Így fordult a KGB és kiszolgálói figyelme *Burez Bálint* felé. A község egykori vezetője Técsőre menekült. Mikor titokban hazajött, elfogták, s többször is megverték. A legmegalázóbb mégis az volt, amikor a szeretett Visk utcáin két milicista kíséretében végig kellett mennie nyakában szégyentáblával és azt kiabálnia: „Én vagyok a legbitangabb!” A megaláztatásokat méltósággal viselte. A megpróbáltatások ellenére szép kort ért meg, 90 éves korában halt meg.

A temető északi kerítése mentén nyugatra haladva találunk egy koszorúkkal gazdagon borított még frissnek tűnő sírhantot, a hagyományos viski fejfán a következő felirattal: *Itt nyugszik Sari József /Élt 94 évet/ Meghalt 2015. X-hó. 11. / Gyászolja szerettei / Béke poraira.* Id. Sari József nevét Kárpátalján mindenki összeköti a magyarság érdekeiért folytatott küzdelemmel. A veszprémi népfőiskola egykori tanulója fáradhatatlan és lelkes szorgalmazója volt a viski magyar tannyelvű középiskola létrehozásának, valamint egyik frontembere az iskolaépület csaknem 20 évig tartó felújításának. Nagy szerepe volt a viski református egyház életében is, ahol több mint 40 éven át tevékenykedett: az egyház jegyzője volt, közben négy évig egyházkerületi főjegyző is. Nevét a kárpátaljai magyar polgárjogi mozgalom szervezői között is ott találjuk, a KMKSZ egyik alapító tagja volt.

Tovább sétálva nyugatra **Csik István** Balázs István által készített faragott fejfája vonja magára a látogató figyelmét. Közvetlen mellette fekete márvány- emlékoszlop a következő szöveggel: *Itt nyugszik / Csik István / ref. tanító/ 1901–1983 / és felesége / Sedivi Etelka / ref. tanítónő / 1908–2005. ”Ama nemes harcot / megharcoltam...” Gyászolja szerető / Családja / Béke poraira.* Csik István emléket a temetőn kívül is őrzi egy emlékmű a Viski Kölcsey Ferenc Középiskola Nagy utcai homlokzata előtt. Balázs István növénymotívumokkal gazdagon díszített fából faragott emlékművén egy hatalmas szárnyú sas körme közötti pajzson ez áll: *Csik István / ref. tanító igazgató / 190. X. 1. – 1983. IV. 11. „Hazátokért, Magyarországotért, a magyar népért, erőtöket és életeteket nem kímélve, minden tehetségeteket és rendíthetlenségeteket latba vetve, állhatatosan és hűségesen munkálkodjatok – és nemcsak iskoláitokban.”* Állíttatta a KMKSZ viski alapszervezete és a Kölcsey Ferenc Középiskola tantestülete.

Tovább haladva nyugatnak egy patinás fehér márványoszlop-torzó, s a felirat rajta: *ABA FRA / Itt nyugszik / Héder Márton / élt 24 évet / Megh. 1915 május hó 19. / Ellenséges golyó által / Béke hamvain / A haza védelmében történt a halála /szülei és testvére fájdalmára.* A temetőkert több első világháborús síremléket őriz.

Amint elérjük a temető nyugati kerítését visszafordulunk keletnek, két hatalmas tuja árnyékában **Molnár Tibor** faragott fejfája magaslik, mellette fekete márvánnyal borított sírhely a következő felirattal: *Itt nyugszik / Molnár Tibor / igazgató-tanár / 1939-1998/ és neje / Molnár Tiborné / szül. Krüzsely Katalin / tanárnő/ 1940. 04. 25 – 2002 I. 5. / „Aki eleget tett a maga korának az minden következőknek él.” Kazinczy Ferenc. Molnár Tibor kémiatanár volt a viski magyar iskola első szabadon választott igazgatója (1988) a szovjet rendszer idején. A gálócsi születésű tanár, aki az 1970-es évek polgárjogi mozgalmának is aktív résztvevője volt, így vallott választott hazájáról és hivatásáról: „Nem itt születtem, de sorsközösséget vállaltam a viskiekkel. Itt találtam értelmes feladatokat a magam számára, amelyekhez erkölcsi ösztönzést az erős akaratú, gyökereikhez ragaszkodó embe-
rektől kapok. Úgy érzem, szükség van itt rám.”¹*

Folytatva utunkat kelet felé, jobbra találhatjuk **Ladányi Pál** 1848–49-es honvéd sötétszürke márvány sírkövét a következő felirattal: *Itt nyugszik / Ladányi Pál / A viski református egyháznak 22 éven át lelkésze, / s 'máramaros ugocsai / egyházmegye főjegyzője / és tanács bírója. / Meghalt 1894-ben / élete 68^{ik} évében. /Az igazak emléke áldott. /Péld. X. 7./ Ez emléket állították volt hívei, / barátai és hálás gyermekei.*

Ladányi Pál Fertősalmáson született, tanulmányai után Gárdonyban lett rektor, itt érte a szabadságharc kezdete. Önkéntes lett, Nagy Sándor József csapatához került. 13 ütközetben vett részt, köztük Budavár ostromában, a pákozdi csatában és Debrecenben. Ott volt a fájdalmas világosi fegyverletételnél is, ahonnan bujdokolva jött haza. Apja mellett segédlelkész és egy időben tanító Szőlősgyulán. Apja halálát követően a gyulaiak megválasztották lelkészüknek, majd 1874-ben a viskiek meghívták papjuknak. 20 évig szolgált Visken hívei nagy meglepedésére.

Ha újra elindulunk az északi bejárat felől, s most már egyenesen haladunk, az út bal oldalán az első sor második sírhelyénél álljunk meg egy pillanatra. A sötétszürke műmárványból készült sírjelre ráillesztett fekete márványtáblán ezt olvashatjuk: *„Itt nyugszik / Krüzsely Erzsébet / élt 76 évet. / 1919-1995/ Béke poraira.*

Krüzsely Erzsébet viski gazdálkodók családjában született, a Beregszászi Gimnáziumban tanult, 1938-ban cserkészvezetői oklevelet szerzett, majd Debrecenben zöldkeresztes védőnőnek készült. Értésülve az oroszok bejövételéről, Debre-

¹ BORNEMISSZA Eszter: A Misánya tovább él. KISZ. 1989. szeptember 22.

cenből visszatért Viskre. Kuláktalanításkor szinte mindenüket elvették, de helyzetét tovább súlyosbodó tüdőbaja igen megnehezítette. Beregszászba járt kezelésre, de reményt csak a műtét jelentett. Közben a viski lakásán valóságos kis népfojskola alakult ki, egy „sziget” azok számára, akiknek idegen volt a ’45 utáni társadalmi rend. Ennek a szellemi műhelynek nemcsak viski tagjai voltak, hanem Kárpátalja különböző helyiségeiből is eljöttek megvitatni a kárpátaljai magyarság, sőt az egész magyar nemzet legjelentősebb problémáit, az irodalom, a hit, illetve a vallás kérdéseit. Krüzsely Erzsébet szellemisségét az 1943-as szárszói találkozó formálta, ahol megismerkedett az akkori irodalmi élet nagyjaival, közöttük Németh Lászlóval és Sinka Istvánnal. 1958-ban Munkácson, Pázsit József tiszteletes családjánál talált otthonra, a munkácsi kórházban pedig megismerkedett haláláig hú társával és gondozójával, Nagy Margittal. Munkácson sem apadt a tanítványok serege. *Krüzsely Erzsébet* Munkácsról is visszatért Viskre, miként egykor Debrecenből, de akkor már véglegesen.

Ha ettől a sírtól egyenesen nyugat felé haladunk, *Fodó Sándor* (aki szintén Krüzsely E. tanítványa volt) síremlékéhez érünk. A temetésekor állított Balázs István által faragott fejfa mellé új fekete márvány síremlék is került, amely őrzi a régi viski fejfa formáját és a férfi fejfák szokásos örvény díszítése is rajta van. A felírás a következő: *ABAFRA / Itt nyugszik / Fodó Sándor / egyetemi tanár / a KMKSZ alapító elnöke / 1940. II. 26. – 2005. v. 11. / Állította a KMKSZ*

Fodó Sándor sírja

Folytassuk tovább utunkat nyugat felé, s néhány lépés megtétele után balra az ötödik sorban egy kettősfenyő alatt faragott fejfa magaslik népi és zenei motívumokkal (levél, páva, lant, harmonika). A fejfa felirata a következő: *Pál Kari / zenész-tanár / 1941–1985.*

Pál Károly nevéhez több minden kapcsolódott: számtalan zenésztanítványa mellett az ő nevéhez fűződik a Rajkó-zenekar megszervezése. A magyar iskola énektanára volt, a tanulói énekkarnak, valamint a táncsoportnak vezetését is ellátta nem lebecsülendő eredménnyel. A viski fúvószenekar létrehozását és vezetését is vállalta, sok-sok fiatalnak adva ez által elemi zenei alapismeretet. Majd elévülhetetlen érdemei voltak a viski zeneiskola megteremtésében és működtetésében is. Pál Karinak a titkát nem tudjuk megfejteni. Már kisfiúként versenyre kelve zenélt a nagyokkal, s miután zenei iskolázottságot is szerzett Ungváron, Kandikó szülőházát Visk zenei életének központjává tette. Nyilván volt Pál Karinak valami isteni kapcsolata a zenével és a harmonika gombjaival is, azért hangzott minden egyszerű és bonyolult, népi és klasszikus, komoly- és könnyűzenei dallam olyan magától értődő szépséggel az előadásában, hogy aki hallotta, soha nem felejtí el. És volt Pál Karinak egy nagy szerető szíve, amelybe belefért Visk nagyközség magyar és ruszin népének nép- és műzenei világa. A sok-sok – mára már eltűnő – szórakozási alkalom ének- és táncrendje. És volt szorgalma és nagy-nagy akarata a tanulásra. Együtt kelni és feküdni a muzsikával, bárhol – legyen az lakodalom vagy színpad – igényes dallamvezetés és igényes harmónia-megoldások. Szent teher, de súlyos teher ez az agynak és a szívnek. Talán ezért a korai halála is.

Még ezen a fejfán legalul ez olvasható: *Pál Károlyné / szül. Becske Irén /1953–1992/*

Szomorúfűz a női és örvény motívum a férfi fejfán

A déli bejárat kapujától vezető út mindkét oldalán sűrűn sorakoznak a sírhantok. Itt már alig találunk hagyományos fejfákat. Az úton haladva, a temető közepe táján jobbra három hatalmas fenyőfa mellett egy rendhagyó síremlék áll. A hétágú kopjafának is mondható jel a hét Csüri-testvér emléket őrzi: *Csüri Bálint* prímás (1894–1957), *Csüri Géza* kontrás (1895–1955), *Csüri Béla* cimbalmos (1899–1959), *Csüri Árpád* kontrás (1903–1959), *Csüri József* bőgős (1908–1954), *Csüri Dezső* brácsás (1911–1970), *Csüri Gyula* tercprímás (1911–1987). A nevek alatt a felírás: *Állították a hét Csüri testvér emléket kegyelettel őrző viskiek.*

A Csüri fiúk apjuktól sajátították el a muzsikálás művészetét, s hamarosan a megye leghíresebb zenészei lettek. Sőt, mikor a '30-as évek gazdasági válsága belgiumi kivándorlásra készítette őket, a szénbányában töltött nehéz órák után, ott is szívesen játszottak. Összeforrott játéukra és kifinomult zenéjükre felfigyeltek a belga rádió szerkesztői és rádiószerreplésre hívták meg őket. Sorsuk jobbra fordult, de a szülőháza hívásának nem tudtak ellenállni. Hazatérésük után általuk élt a magyar népi és népies muzsika Visken, míg szép sorjában meg nem haltak.

Sétánk vége nem jelenti a viski református temető által őrzött személyek és történetek végét, hiszen ahány fejfa vagy sírhant, annyi regény, annyi élet, annyi kincs. A viski református temetőben, mint minden közösség temetőjében, a nagyközség egy részének történelme él.